

Hősökkel és hősök nélkül

Apám hős volt. Anyám is – csak hát hősöknek inkább a férfiakat gondoljuk, a nőket, az asszonyokat már ritkábban.

Apám és anyám akkor lettek először hősök, alig tizenhat-hét évesen, 1944-ben, mikor *égett már a szekértábor is és remény sem volt fölmentő seregre*, mert a partizánoknak mondott rablőhordák, az orosz katonák nyomában, vagy éppen megelőzve őket, rárontottak mindenkire, aki nem szláv és nem kommunista volt. Anyám, a fiatal lányka elfutott előlük: el, *egészen a kert végébe*. Ott bújt meg, míg el nem vonultak a gyilkosok és fosztogatók. Vajon mit élhetett át a még félig gyermeklány, aki két évvel azelőtt veszítette el édesanyját, bujkálva és rettegve, kiszolgáltatva a szabadon gyilkoló és erőszakoskodó fegyvereseknek? – És anyám hősieen ellenállt: nem futott világgá, nem örült bele, nem adta föl és nem adta el önmagát, mert a tanya, a föld, a jószágok – a fekete, lusta bivalyok, amelyek, ha éppen kedvük támadt rá, hátuk mögött a megrakott szekérrel, beleheveredtek a pocsolyába – nem engedték. Nem engedték, és nem engedték el a kezét: óvták, védték.

És maradt itthon és maradt annak, aki volt akkor is, amikor néhány évvel a véres megszállás után a partizánokból helyi hatalmasságokká átvedlett gazemberek az apját, öregapámat, a tanya udvarán karóhoz kötötték, mint egy rühes kutyát, mint egy állatot, s szeme láttára, nemcsak a bajuszát, hanem minden más szőrzetét is tépve, követelték tőle, vallja be, hova rejtette el a gabonát! Azt a gabonát, ami meg sem termett!

Apámat a Petőfiről elnevezett, magyar embe-
rekből összerelt partizánbrigádba fogták be, 1944 végén, abba a katonai egységbe, amelyben a sebtében besorozott katonáknak még csak fegyvert sem adtak, hanem csak terelték őket a harcmezőkre. (Évtizedeken keresztül beszélni sem lehetett arról, hogy a baranyai Bolmánynál,

ahol a visszavonuló német seregekkel találták szembe magukat, a német katonák kiabálták nekik, forduljanak vissza, fegyvertelen emberekre nem lönek. Helyettük viszont megtették ezt az őket hátulról terelő partizánok: gondolkodás nélkül gyilkolták le a két tűz közé került szerencsétlen magyarokat.) A tizenhat éves fiúban, aki addig libákat terelgetett, disznókat meg kecskéket etetett, akkora bátorság lakozott, hogy az első adandó alkalommal megszökött a rájuk fegyverrel vigyázó brigantik közül. Megszökött, pedig tudta, a dezertálásért főbelövés jár!

Másodszor akkor váltak hőssé, amikor szembe fordulva az akkori divattal (melyet tudatosan terjesztett a szocializmusnak nevezett kommunizmus, s melyet most még ügyesebben és még körmönfontabban terjeszt a világkapitalizmus), az ötvenes évek végén, a hatvanasok elején három gyermeket vállaltak. Minden a gyerekek ellen szólt: minek és kinek kell a gyerek? Miből neveljék föl, és kinek neveljék föl őket? És mert a kommunizmus, mint ahogyan most a világkapitalizmus, nem az élet, hanem a halál elkötelezett rendszere volt, az akkor még gyerekcipőben járó médiájával mindent meg is tett az életellenes tanok terjesztéséért. Mindennek ellenére a három fiúgyermeket becsülettel föl is nevelték, úgy, hogy apám gyári munkásként dolgozta le az életét, anyám pedig varrt, sokszor éjjeli két-három óráig görnyedt a varrógép fölé, vagy bökdöste a tűt a hímzőkeretbe, a rámába feszített ruhákba. Hímzett keresztelőtakarót, menyasszonyi ruhát és szemfedőt, meg megannyi asztalterítőt, menyecskeblúzt. Egyszer még a kör alakba zárt, három lábon álló világbékejelet is behímezte az egyik helybéli hosszú hajú, festőművésznek készülő hippi micisapkájába. A világ dolgait föl-fogni kezdő ifjúként akkor voltam igazán dühös, amikor a sok-sok éjszakázás eredményeként elkészült mesterművekért aprópénzt fizettek a

tisztviselőnk, a gyógyszerésznők, vagy éppen a parasztasszonyok. Mérges voltam, mert anyám munkáját nem becsülte meg igazán senki.

Apám akkor vált harmadszor hőssé, amikor legidősebb fia, a szülői kérés ellenére, hogy majd a gimnázium befejeztével döntsön róla, az általános iskola padjaiból azonnal a szabadkai papnevelde kollégiuma felé fordította élete sorát. A hetvenes évek elején ez nem kis megpróbáltatásokkal járt. Nem volt könnyű nekünk, gyerekeknek sem, amikor az iskolában azt kérdezték tőlünk a tanáraink, hogy bátyánk hol folytatja tanulmányait, akkor mi, mert otthon ezt beszéltük meg, s mert az iskolában a templomot, a papokat, netalán a hitet még említeni sem volt szabad, félig-meddig azt hazudtuk: klasszikus gimnáziumba iratkozott Szabadkára. Félig-meddig volt hazugság a hazugság, mert valóban klasszikus gimnáziumi képzést nyújtott a papnevelde, de oda akkor csak azok a fiúk jelentkezhetek, akik papok szerettek volna lenni. Kínos jeleneteket értünk meg öcsémrel, hiszen a faluban, az iskolában mindenki tudta, bátyánk papnak készül. De mindez semmiség volt ahhoz képest, amit apámnak kellett eltűrnie munkahelyén, a paprikagyárban. Őt, aki kommunista soha sem volt, napról napra arról akarták meggyőzni a fölöttesei, a hithű pártkatonák, micsoda elmaradott, ósdi gondolkodásra vall az, ha valaki egyházi pályára engedi gyermekét. Mi lenne a szocializmus építésével, ha a fiatalok úgy gondolkodnának, mint az ő fia, vajon kiből lenne jó munkás, derék szakember? Ennél fájdalmasabbak csak a munkatársainak a megjegyzései, csipkelődései lehettek, azoké a proli sorból éppen csak kikeveredett, még mindig félig-meddig lumpen elemeké, akik hittek a kommunizmus mindent elsöprő erejében, hittek a jugoszlávság mindenképp fölöltiségében és aranyborjúként dicsőítették a pártot és annak nagy vezérét, Titót. A gúnyolódásaik mindennaposak voltak, apám pedig vissza sem szólhatott nekik.

Öt év múltán, amikor a gyerekfejjel papnak készülő gyerekből forrófejű és -vérű ifjú lett, s aki időközben rádöbbsent, mégsem neki való a papi hivatás, mindent maga mögött hagyva, Németországba szökött úgy, hogy a szüleit már csak onnan hívta föl telefonon, közölve velük, többé már nem Zágrábban, hanem Mainzban akar élni,

nos, akkor az addigra unalmassá és megszokottá vált helyzet ismét érdekessé vált: ott folytatódott a gúnyolódás, ahol éppen hogy abbamaradt. Jött a sok okos melós és a még okosabb kis-és nagyfőnök, miszerint ők, ugye megmondták, nem is kellett volna azt a gyereket a papneveldebe engedni, mi lesz most vele, mihez kezd az életben, azt az iskolát az állam nem ismeri el, Jugoszláviába vissza úgysem jöhet, mert az öt év csak elvesztegetett időnek számít, legföljebb kétkezi munkás lehet itthon. És apám kénytelen volt végighallgatni, lenyelni és leggyakrabban válasz nélkül hagyni a sok kárörvendő megjegyzést.

Hogy mekkora lelki ereje volt apámnak, azt akkor láttam és értettem meg, amikor egy őszi korareggelen trágyahordásra indultunk. A szomszéd paraszt ember traktorával vittük ki a földre a trágyát, s mivel már meglehetősen hideg volt, a szomszéd fölajánlotta, üljünk be mi is mellé, a traktor fülkéjébe. Apám még nem helyezkedett el a szűk kabinban, jobb kezével még az ajtó keretébe kapaszkodott, amikor Pista, a szomszéd, nem figyelvén oda, rárántotta apám ujjaira a traktorajtót. Aki valaha is közelebbről látott traktort, az tudja, mekkora erővel kellett becsapni az ajtaját, hogy az be is csukódjon. Apámnak a középső és a gyűrűs ujját eltörte, szétnyomta a fémkeret. Ő viszont szó nélkül elővette a zsebkezdőjét, rátekerde a két ujjára, s csak miután órák múltán, a terítés végeztével hazaértünk, öntött egy kis pálinkát a nyílt sebekre. Egyetlen zokszó nélkül, egyetlen fölajdulás nélkül dobálta egész délelőtt vasvillával a trágyát.

Szüleim utolsó közös hőstette a legutóbbi balkáni háborúban volt. Hősiesen elviselték, eltűrték, mint megannyi sorstársuk, a mindennapi megaláztatásokat, az élelmiszerhiányt, a sorban állásokat, kevéske pénzük elértéktelenedését. Tették ezt úgy, hogy két fiuk hiányával napról napra szembesülniük kellett, ugyanis a háború kezdetén legkisebb gyermekük is elhagyta a szülői házat, vonatra szállt, mert hordták a katonai behívókat, s ő nem akart egy értelmetlen háború áldozatává válni, sem úgy, hogy ő gyilkol, sem úgy, hogy őt gyilkolják. Anyám évekig járt át hozzá az országhatáron, Magyarországra, alkohol- és benzincsempészek között vitte neki az élelmiszert, a tiszta ruhát, s hozta haza annak

örömét, hogy láthatta fiát, s közben szüntelenül aggódott harmadik gyermekéért, aki maradt, mert ő meg úgy érezte, neki maradnia kell.

Apám és anyám úgy lettek hősök ebben a hősietlen korban, hogy soha, egyetlenegyszer sem

adták meg magukat, s tudták: *hősnek lenni nem érdemes és nem szabad*, de mégis, ha kellett, akár egymagukban fordultak szembe az egész világgal.

